

کتابخانه جامع
 جامعة العلوم
 معاونت پژوهش
 مرکز جهانی علوم اسلامی

پایان نامه

کارشناسی ارشد

مدرسه مبارکه حجتیه

مرکز جهانی علوم اسلامی

گرایش:

علوم قرآن و حدیث

موضوع:

آفرینش انسان در قرآن

استاد راهنما:

حجة الاسلام والمسلمین علیانسیب (دام عزه)

محقق:

محمدعلی رجائی

سال تحصیلی ۸۱ - ۱۳۸۰

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۷۴۴

تاریخ ثبت:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فهرست مطالب

۸	تقدیر و تشکر
۹	مقدمه:
۹	ضرورت بحث:
۹	انگیزه بحث:
۱۰	خلاصه بحث:

بخش اول:

۱۱	مباحث کلی خلقت:
۱۲	فصل اول: تبیین واژه قرآنی در باره خلقت:
۱۴	فصل دوم: آغاز آفرینش جهان:
۱۴	وحدت جهان در ابتدای آفرینش
۱۴	جهان پیوسته در حال گسترش
۱۷	مراحل آفرینش جهان:
۲۱	فصل سوم: خلقت زمین:
۲۴	فصل چهارم: خلقت آسمان:
۲۴	کلمه سماء در لغت:
۲۴	نقش جو (قشر متراکم از هوا) در حفظ زمین:
۲۶	عدد آسمانها:

بخش دوم:

- ۲۹ خلقت انسان:
- ۳۰ تبیین نظرات پیرامون آفرینش انسان:
- ۳۲ فصل اول: نظریه ثبات گرای.....
- ۴۰ فصل دوم: تکامل انواع؛.....
- ۴۰ اعتقاد به اصل تکامل و باور به خدا.....
- ۴۱ داروین و خدا پرستی.....
- ۴۲ نظریه زیست‌شناسی در پیدایش حیات:.....
- ۴۳ دکتر سجایی و نظریه تکامل:.....
- ۴۳ «منشأ حیات یا خلقت اولیه انسان».....
- ۵۰ تفسیر نمونه و تکامل انواع.....
- ۵۵ ادله نظریه تکامل انواع:.....
- ۵۵ الف - «شواهد زیست‌شناسی».....
- ۵۵ ب - فسیل‌شناسی:.....
- ۵۵ ج - تشریح مقایسه‌ای:.....
- ۵۶ د - جنین‌شناسی:.....
- ۵۶ بررسی دلایل مذکور:.....
- ۶۱ فصل سوم: آفرینش انسان در قرآن:.....
- ۶۳ آفرینش انسان از خاک.....
- ۶۳ دسته‌ی اول از آیات «ابتدای خلقت».....
- ۶۴ شواهد از آیات:.....
- ۶۸ نتیجه‌گیری.....

- تداوم نسل انسان ۶۹
- دسته دوم از آیات: ۶۹
- نظریه مختار: ۷۱
- ادله نظریه مختار ۷۲
- ۱- عقل: ۷۲
- ۲- تجربه کالبدشناسی: ۷۴
- ۳- آیات: ۷۵
- ۴- روایات: ۷۷
- فصل چهارم: مراحل مادی خلقت انسان: ۷۸
- مراحل و ادوار خلقت و زندگی انسان: ۸۱
- مرحله اول: خلقت انسان از خاک: ۸۱
- مرحله دوم: به وجود آمدن نطفه: ۸۱
- مرحله سوم: تشکیل علقه: ۸۱
- مرحله چهارم: شکل‌گیری مضغه از علقه: ۸۲
- مرحله پنجم: به وجود آمدن استخوان: ۸۲
- مرحله ششم: پوشیده شدن استخوان از گوشت: ۸۳
- مرحله هفتم: تحقق انقلاب عظیم در خلقت انسان: ۸۳
- مرحله هشتم: اولین گام در دنیایی که تصویرش را نداشت: ۸۴
- مرحله نهم: دوران شکوفای نیروها و آغاز مسؤولیت‌ها: ۸۵
- مرحله دهم: دوران کهولت و فرسودگی: ۸۶
- مرحله یازدهم: رسیدن به وسیع‌ترین مرحله از تکامل: ۸۷
- انسان از دیدگاه مکتب اومانیسم ۹۰

بخش سوم:

- ۹۳ جایگاه انسان در عالم خلقت:
- ۹۴ فصل اول: رابطه انسان با سایر موجودات
- ۹۵ همه موجودات در خدمت انسان
- ۹۸ فصل دوم: هدف آفرینش:
- ۹۸ آن هدف چیست؟
- ۹۹ تعبیرات قرآن و هدف آفرینش انسان:
- ۹۹ حقیقت عبادت چیست؟
- ۱۰۱ عدم کمال جهان خلقت بدون انسان:
- ۱۰۳ آفرینش در راستای تأمین نیازمندی‌هایی مخلوقات:

بخش چهارم:

- ۱۰۶ صفات انسان:
- ۱۰۷ فصل اول: فضایل انسان
- ۱۰۷ ۱- کرامت انسان
- ۱۰۷ افضلیت انسان
- ۱۰۷ چگونه و به چه نحوه انسان از همه برتر اند؟!:
- ۱۱۱ افضلیت انسان نوعی است:
- ۱۱۱ آیا همه انسانها افضل و اکرم هستند؟
- ۱۱۴ ۳- انسان موجود مختار:
- ۱۱۴ مفهوم اختیار:
- ۱۱۶ اختیار که ملاک تکلیف است و سبب برتری از کدام نوع می‌باشد؟
- ۱۱۷ اختیار و سایر موجودات:

- ۱۱۸ انسان و اختیار از دیدگاه قرآن:
- ۱۲۰ انسان و اختیار از دیدگاه عقل:
- ۱۲۱ شبهات اختیار:
- ۱۲۲ شبهات نقلی:
- ۱۲۲ جواب از شبهات اختیار:
- ۱۲۶ ۴- انسان موجود متعهد:
- ۱۲۶ پیمان عالم ذر:
- ۱۲۶ معنای ذریه:
- ۱۲۸ نحوه تحقق پیمان:
- ۱۲۸ این پیمان چگونه تحقق یافته؟
- ۱۲۹ اشکالات نظریه‌ای اول:
- ۱۳۱ فصل دوم: رزائل انسان؛
- ۱۳۱ ۱- انسان موجود ناسپاس:
- ۱۳۹ ۲- انسان موجود جهول:
- ۱۴۲ ۳- انسان موجود عجول:
- ۱۴۷ ۴- انسان موجود بخیل:
- ۱۵۳ نتیجه‌گیری:
- ۱۵۵ فهرست منابع

تقدیر و تشکر

حمد و سپاس خدای را که جهان را آفرید، سپس با ارزانی داشتن نیروی عقل و اندیشه برای انسان او را برگزید.

درود و سلام بر سفیران نور به خصوص اشرف و افضل آنها حضرت ختمی مرتبت و کلیه اوصیا و اهل بیت آن حضرت صلی الله علیه و آله که راه و رسم انسانیت به بشر آموختند.

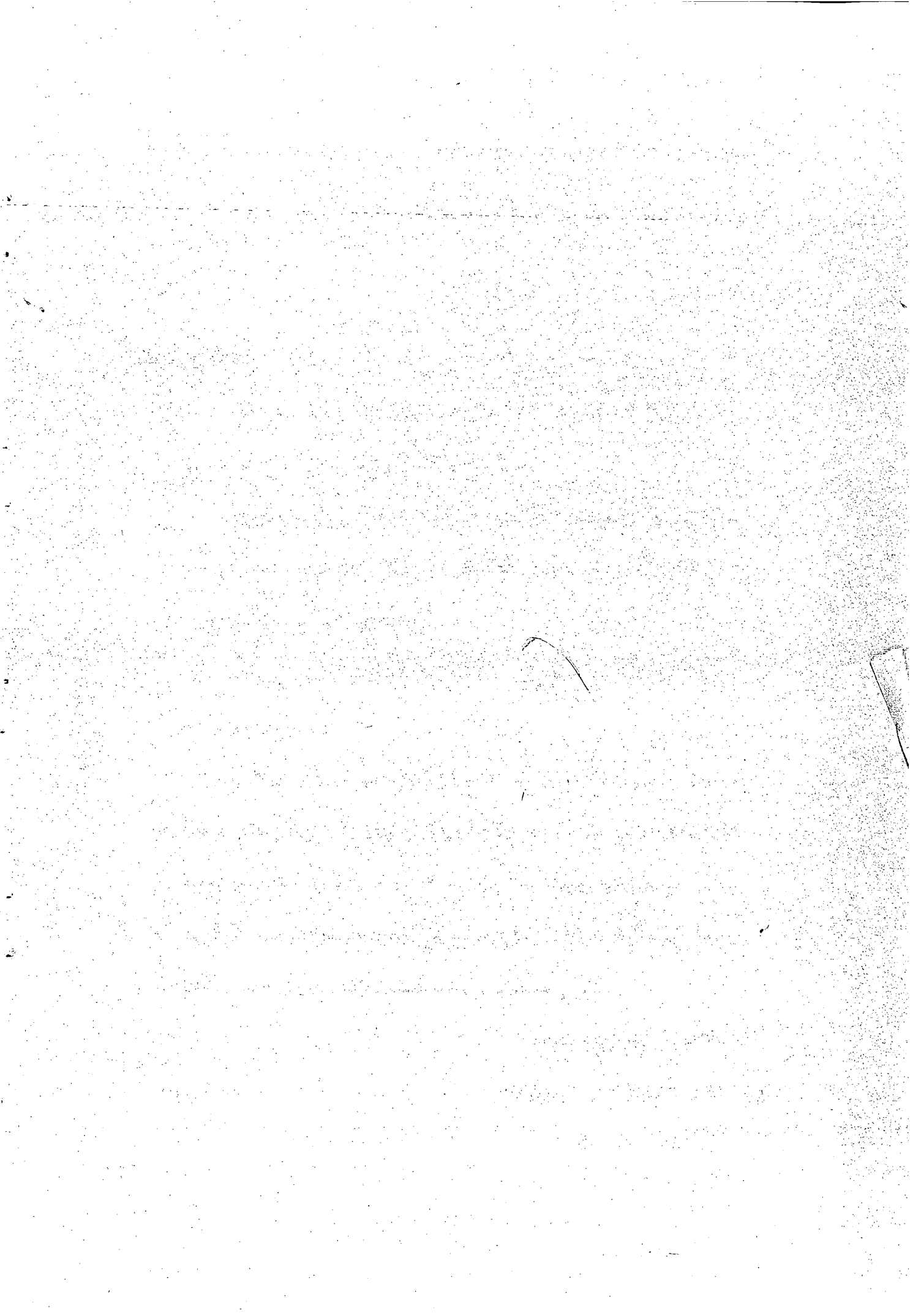
نفرین حق بر صد کنندگان سبیل الله که انسانها را از راه هدایت بازداشتند.

از کلیه مراکز که بنحوی در امر تدوین این رساله یاری ام رسانده است، بخصوص مرکز جهانی علوم اسلامی، مدیریت مدرسه مبارکه مرعشیه، استاد بزرگوار حجة الاسلام و المسلمین علیا نسب، برادر بزرگوار محمد ضیاء رجایی و تمامی کسانی که با پیشنهادات و نظریات شان یاری رسانده است تقدیر و تشکر می شود.

محمد علی رجائی ۱۱۵۲۳۱۵

مطابق با سی ام ذی قعدة ۱۴۲۲ هـ.ق.

۱۳۸۰ / ۱۱ / ۲۴

مقدمه:

ضرورت بحث:

الف - آفرینش انسان یکی از مسائل مهم و زیر بنایی در شکل گیری جهان بینی و مباحث عقیدتی و نظری می باشد. از آنجایی که انسان هستیم، مسأله بررسی و شناخت نحوه آفرینش این نوع برتر و عالی، دارای اهمیت کاملاً فوق العاده است و با روشن شدن مسائلی از قبیل اینکه آفرینش آن چگونه بوده؟ و اولین فرد این نوع کیست؟ و نوع موجود فعلی چه مراحل را پشت سر گذاشته و رسالت های اصلی آن چیست؟ و اصالت آن در چه می باشد؟

به پاسخ بعضی از پرسش ها راهیاب می شویم و در طول تاریخ پر فراز و نشیب (انسان) از دیر زمان دغدغه های قشر از انسان های دردمند و آگاه این بوده است که خود به پاسخ های صحیح و درست پرسش های مطروحه رسیده و برای دیگران تبیین کند.

ضرورت بحث از این موضوع در همین راستا قابل تحلیل و ارزیابی می باشد.

انگیزه بحث:

از اینکه قرآن معجزه جاوید پیامبر ﷺ عمده ترین هدف آفرینش بخش وسیعی از مخلوقات خداوند را، خدمت گذاری به انسان معرفی می کند، به این نتیجه می رسیم که خلقت او نیز برای تحقق هدف بزرگی مانند: عبادت، معرفت، اصلاح و

اعمار زمین، تعالی و تکامل و در یک جمله خلافت الهی می باشد.
رسیدن به چنین هدف عالی و تحقق آن، حتماً به شناخت صحیح و دقیق انسان و
خصیصه‌های که می تواند در تعالی و تنزل انسان مؤثر باشد نیازمند است، انگیزه
نگارنده نیز از این منظر قابل تحلیل است.

خلاصه بحث:

این رساله در راستای تبیین آفرینش انسان تدوین شده، دارای یک مقدمه و چهار
بخش می باشد که هر بخش شامل چند فصل است:
در بخش اول: به مباحث کلی جهان آفرینش پرداخته شد و مسائل از قبیل آغاز
آفرینش، آفرینش آسمان‌ها و زمین بررسی گردیده است.
موضوعات چون نحوه آفرینش انسان، فرضیه‌های ثبات و تکامل انواع، نظریه
مختار و مراحل مادی خلقت انسان بخش دوم را تشکیل می دهد.
مطالبی از قبیل جایگاه انسان در عالم خلقت، رابطه انسان با سایر موجودات و
هدف آفرینش انسان در بخش سوم مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.
در بخش پایانی قسمت از اوصاف فاضله انسان مانند: کرامت، افضلیت، اختیار
و... و اوصاف رذیله آن از قبیل: ناسپاسی، بخل، و حسادت ارزیابی شده است.
طبعاً رساله هذا دارای نواقصی خواهد بود که در راستای رفع آنها از پیشنهادات
و انتقادات شما اساتید و برادران بزرگوار استقبال شده و در بازبینی لحاظ می گردد.

محمد علی رجائی

۱۳۸۰ / ۱۱ / ۲۴

مطابق با سی ام ذی‌قعدة ۱۴۲۲ هـ.ق.

بخش اول:

مباحث کلی خلقت:

فصل اول:

تبیین واژه قرآنی در باره خلقت:

جعل، خلق، ابداع و انشاء در باره آفرینش جهان در قرآن استعمال شده است:

۱- جعل: (به سکون و فتح عین) لفظ عام است که بوجه مختلف استعمال شده است. یکی از وجوه به مفهوم ایجاد چیزی از چیزی دیگر است، در این صورت به مفهوم خلق نزدیک است.

در مفردات چنین آمده است: «جعل لفظ عام فی الافعال کلها و هو اعم من فعل صنع و سائر اخواتها و... الثالث: فی ایجاد شیء من شیء و تکوین منه نحو: «جعل لکم من انفسکم ازواجاً» و «جعل لکم من الجبال اکناناً» و «جعل لکم فیها سبیلاً»^(۱).

برای تغییر حالات هم استعمال شده است: مثل این مورد: «الذی جعل لکم الارض فراشاً».

۲- خلق: کلمه (خلق) و افعال که از آن گرفته شده در قرآن به طور بسیار گسترده استعمال شده است.

مجمع البحرین - خلق را ایجاد و تشکیل چیزی از چیزی دیگر که قبلاً وجود

نداشته می‌داند کلمه خلق و مشتقات آن که در قرآن کریم استعمال شده نیز بهمین مفهوم می‌باشد مثل: «خلق الانسان من صلصال...» و «انی خالق بشرا من طین^(۱)». مفردات چنین بیان می‌کند: الخلق اصله التقدير المستقیم و يستعمل فی ابداع الشیء من اصل، قال الله تعالی: «خلق السموات و الارض» ای ابداعها بدلالة قوله: «بديع السموات و الارض». و يستعمل فی ايجاد الشیء نحو: «خلقکم من نفس الواحدة» «خلق الانسان من سلالة» و ليس الخلق الذي هو الابداع الا الله تعالی و لهذا قال فی الفصل بينه تعالی و بين غيره «افمن یخلق کمن لا یخلق افلا تتذكرون^(۲)».

۳- ابداع: به مفهوم ایجاد صنعت است ابتداء بدون پیروی از الگوی دیگر، اما وقتی این کلمه در مورد خداوند تعالی استعمال شود به معنی ایجاد چیزی بدون ابزار عنصر مادی، زمان و مکان می‌باشد، که این کار فقط در توانایی او می‌باشد. راغب در مفردات در این مورد چنین می‌فرماید: الابداع انشاء صنعة بلا احتذا و اقتدا منه قیل رکیة بديع، ای جدیدة الحفر، و اذا استعمل فی الله تعالی فهو ایجاد الشیء بغير الة و له مادة و له زمان و له مکان و ليس ذالک الا الله^(۳). انشاء: انشاء به معنی ایجاد چیزی و تربیت و پرورش دادن آن می‌باشد، در مفردات راغب اصفهانی این گونه توضیح داده شده است: «و الانشاء ایجاد شیء و تربیته، و اکثر ما یقال ذالک فی الحيوان».

قال: «و هو الذي انشأکم و جعل لکم السمع و الابصار» و قال: «هو اعلم بکم اذ انشأکم من الارض» و قال «ثم انشأکم من بعدهم قرنا آخرین» «ثم انشأنا خلقا آخر» بهذه کلها فی الابداع المختص بالله^(۴).

۱- مجمع البحرين، ج ۵- ۶، ص ۱۵۵.

۲- مفردات راغب، ص ۱۵۷.

۳- مفردات راغب ص ۱۴.

۴- مفردات راغب ص ۳۸.

فصل دوم:

آغاز آفرینش جهان

وحدت جهان در ابتدای آفرینش

از دیدگاه قرآن کریم جهان در آغاز آفرینش بصورت مواد مذاب و یا گازهای بسیار متراکم بوده که شکل مواد مذاب و مایع را داشته، بعداً در این گازهای فوق العاده فشرده و متراکم حرکات شدید و انفجارات عظیمی رخ داده است، بر اثر این انفجارات عظیم، قسمت‌های از سطح آن پی در پی به خارج پرتاب شده، اتصالات و به هم پیوستگی به انفصال و جدائی گرائیده است، کواکب، سیارات و منظومه‌ها یکی بعد از دیگری تشکیل یافته و شکل گرفته‌اند.

زمین نیز یکی از پاره‌های است که بر اثر انفجار از آن توده‌ای عظیم جدا شده است و تشکیلات مخصوص خودش را بوجود آورده است.

جهان پیوسته در حال گسترش

این جهان پیوسته در حال گسترش و توسعه می‌باشد هر روز که می‌گذرد، ستاره‌ای جدیدی و سیاره‌ای نوی و پدیده‌ای ناآشنائی به این جهان بی‌کران اضافه می‌شود، این گسترش پیوسته نیز جزء نوامیس عالم خلقت و یکی از شگفت‌انگیزترین مسائلی است که باید همه اقرار و اعتراف کنند که جهان تکوین با

این همه شگفتیهای منحصر به فرد خود کر و کور نیست، بلکه بر مبنای نظم، نقشه و تدبیر بوده و ید قدرتمند و مدبر در فراسوی این تکوین و تکون قرار دارد. او با نیروهای فوق العاده مرموز خود این خصوصیات را به جهان تکوین آموخته است، آن آفریننده چنان تسلط و احاطه بر این جهان پهناور دارد که این تحولات شگفت آفرین از بزرگترین انفجارش گرفته که معروف به اولین انفجار یا انفجار عظیم می باشد یعنی همان به راه افتادن کارخانه عظیم عالم تکوین تا خفی ترین حرکت که به هم خوردن پلکهای چشم زبان و قلب و یا حتی خطورات قلبی یا توهمات اندیشه باشد، از نظر آن آفریننده ای متعال پوشیده و پنهان نمی ماند، چونکه او از هر چیز به آنها نزدیکتر است و با همه چیز و همه کس می باشد.

جهان در ابتداء شکل واحد بخود داشت و همگون بود چون گازها فوق العاده متراکم بودند، لذا به صورت یکنواخت و ماده واحد خود نمایی می کرد، با گذشت زمان و تحقق انفجارات پی در پی مواد از هم جدا شده، ترکیبات جدید شکل گرفت، آسمانها و زمین بوجود آمدند، با گذشت زمانهای بسیار طولانی - انواع گیاهان، حیوانات و موجودات ساده اولیه در آسمانها و زمین پدیدار شدند که هر یک نظم و نظام خاص خودش را دارند و خواص ویژه خود شانرا.

صاحبان علوم امروزی در این رابطه چنین می گویند: زمین بر اثر جذب مواد آسمانی تدریجاً وزین و سنگین تر می شود و آسمان نیز پیوسته در حال گسترش می باشد - یعنی ستاره گان در یک تشکیلات قرار دارند به نام کهکشان که به سرعت از مرکز دور می شوند سرعت عقب نشینی «از مرکز» یا پیشروی آنها نزدیک به ۶۶ هزار کیلومتر در ثانیه اندازه گیری شده است. جالب این است که ستارگان هر قدر از مرکز کهکشان دورتر شوند سرعت فاصله آنها بیشتر و سریعتر می شوند.

دانشمندی به نام «جان الدر» چنین می گوید: جدیدترین و دقیقترین

اندازه گیریها در طول امواجیکه از ستارگان پخش می شوند پرده از روی یک حقیقت عجیب و حیرت آور برداشته - نشان داده است: مجموعه ستارگان که جهان از آنان تشکیل یافته پیوسته با سرعت زیاد از یک مرکز دور می شوند هر قدر فاصله آنها از این مرکز بیشتر شود بر سرعت سیر آنها افزوده میگردد.

این گونه کشفیات دانشمندان را به این باور رسانده اند که زمانی کلیه ستارگان در یک مرکز مجتمع بوده اند - همان لحظه بدو خلقت جهان و بعد از آن از هم پاشیده شده و مجموعه ستارگان بزرگی از آنها جدا شده و به سرعت به هر طرف روانه گشته اند - در مجموع نتیجه گیری کرده اند که جهان دارای نقطه شروعی است. روزگاموف دانشمند کیهان شناس در کتاب آفرینش جهان در این زمینه چنین میگوید:

فضای جهان که از میلیاردها کهکشان تشکیل یافته در یک حالت انبساط سریع است، حقیقت اینست که جهان ما در حال سکون نیست، بلکه انبساط آن مسلم است. بی بردن به اینکه جهان ما در حال انبساط است، کلید اصلی را برای گنجینه معمای جهان شناسی مهیا می کند زیرا اگر اکنون جهان در حال گسترش باشد - لازمه اش اینست که زمانی در حالت انقباض بسیار شدیدی قرار داشته است که درست همان زمان آغاز تکون «جهان» کیهان را به ذهن انسان به تصویر می کشد آیات زیاد از قرآن کریم نیز مؤید نظریه ای می باشد که بیان شد:

أَوَلَمْ يَرِ الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَا وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ (۱)

مراحل آفرینش جهان

- ۱- «الذی خلق السموات و الارض و ما بینهما فی ستة ایام»^(۱)
 - ۲- «ان ربکم الذی خلق السموات و الارض فی ستة ایام»^(۲)
 - ۳- «ان ربکم الله الذی خلق السموات و الارض فی ستة ایام ثم استوی علی العرش یغشی الیل النهار یطلبه حیثما و الشمس و القمر و النجوم مسخرات بامرہ»^(۳)
 - ۴- «و هو الذی خلق السموات و الارض فی ستة ایام و کان عرشه علی الماء»^(۴)
 - ۵- «و لقد خلقنا السموات و الارض و ما بینهما فی ستة ایام و ما مسنامن لغوب»^(۵)
 - ۶- «هو الذی خلق السموات و الارض فی ستة ایام ثم استوی علی العرش یعلم ما یلج فی الارض و ما یرج منها و ما ینزل من السماء»^(۶)
- آنچه که از آیات متعدده قرآن کریم استفاده می شود اینست که نحوه آفرینش کیهان دفعی نبوده و به یکباره بوجود نیامده است، بلکه مرحله به مرحله تکون یافته و در زمانها و فواصل زیاد از هم تشکل یافته اند، یعنی تدریجا و طبق زمان بندی خاص تکون یافته و شکل گرفته است.
- در کل همه جهان هستی «طبق بیان قرآن» در طی شش مرحله که از آن به عنوان ستة ایام نام برده است، بوجود آمده و تکمیل شده است.
- «الذی خلق السموات و الارض و ما بینهما فی ستة ایام»^(۷)

۲- یونس: ۳.

۴- هود: ۷.

۶- حدید: ۴.

۱- فرقان آیه ۵۹.

۳- اعراف: ۵۴.

۵- ق: ۳۸.

۷- فرقان: ۵۹.

معنای ایام

در هفت سوره از قرآن مجید بطور صریح و هماهنگ از خلقت جهان هستی و تکون آن در طی شش مرحله سخن رفته است. از مرحله به یوم که جمع آن ایام می باشد تعبیر شده است... شاید خیلی ها فکر کنند که مراد از یوم همین مفهوم که امروزه متعارف است منظور باشد، یعنی زمان حدود ۱۲ ساعت یا یکدوره از شبانه روز که می شود حدود ۲۴ ساعت که خیلی ها از یوم همین زمان محدود را می شناسد، یعنی یوم که نقطه مقابل لیل قرار دارد و یا تمام لیل و نهار، اما یوم به مفهوم بسیار وسیع تر از این مقیاس ها قابل اطلاق می باشد.

در خیلی از آیات و روایات نیز یوم به مفهوم مطلق بخش و یا پاره از زمان استعمال شده است، خواه آن مدت طولانی باشد و یا اینکه طولانی نباشد. می تواند مدت آن ۱۲ ساعت یعنی یوم در مقابل لیل باشد و یا اینکه مدت آن از میلیون ها سال طولانی تر باشد.

در سوره مبارکه معارج آیه چهار، یوم به مدت اطلاق شده که طول آن مدت پنجاه هزار سال می باشد، «تخرج الملائكة و الروح الیه فی یوم کان مقداره خمسين الف سنة».

در کلمات معصومین علیهم السلام از جمله علی علیه السلام یوم به مفهوم مدت از زمان استعمال شده نه روز متعارف، «الدهر یومان یوم لک و یوم علیک». یعنی؛ روزگار و طول دورانی که یک انسان زندگی میکند دو قسمت شده، قسمتی که روزگار بر مدار و مراد حرکت می کند، و روزگاری که چندان سری موافقت ندارد و اینکه مدت موافقت روزگار چند روز یا چند سال است و همینطور مخالفت آن اصلاً معلوم نیست.

ممکن است کسی باشد که در طول عمر فقط بسیار اندک از عمرش بر مدار و